

**Білоус В. П.** – аспірант кафедри кримінології та кримінально-виконавчого права Національної академії внутрішніх справ

## **ПРОБЛЕМА ЛАТЕНТНОСТІ КОРИСЛИВИХ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ**

Питома вага корисливих насильницьких злочинів, до яких належать грабежі, розбої та вимагання, у структурі злочинності становить близько 7,2 %. Проте, ураховуючи суспільну небезпеку та важливість суспільних відносин, на які посягають ці злочини, варто визнати, що розроблення та впровадження заходів щодо їх попередження є одним із пріоритетних напрямів діяльності науковців і практиків.

Згідно з даними офіційної статистики, значне місце в структурі злочинів корисливо-насильницької спрямованості посідають грабежі, потім розбої, а останнє з-поміж них – вимагання. Однак численні наукові дослідження свідчать про інше співвідношення зазначених злочинів: найпоширенішим визнають вимагання, оскільки йому притаманний високий рівень латентності.

Латентність у науковій літературі трактують по-різному, деякі автори вдаються до алегорії, називаючи її «темною цифрою» злочинності. Є чимало підходів до визначення цього явища. Зокрема, Ю. М. Антонян зазначає, що це прихована злочинність, яка з різних причин не потрапила на сторінки офіційної звітності [1, с. 56]. Інші вчені латентність трактують як сукупність передбачених кримінальним законом діянь, які внаслідок різних причин не враховані правоохоронними органами, прокуратурою, службою безпеки, судом [2, с. 34; 3, с. 70] або ж приховані від одного з органів, яким згідно із законом надано право розслідувати або розглядати справи про вчинення суспільно небезпечних діянь [4, с. 175].

У підручнику за загальною редакцією І. М. Даньшина щодо цього зазначено, що одного факту приховування злочину від відповідного правоохоронного органу недостатньо, щоб вважати його латентним. Вирішальною ознакою автори визнають факт незанесення інформації про злочин до офіційного державного обліку про вчинені злочини. Тому латентну злочинність слід трактувати як сукупність фактично

вчинених злочинів, які, однак, не були виявлені або внаслідок інших обставин не стали відомими правоохоронним і судовим органам, відомості про які у зв'язку із цим не відображено в офіційній кримінально-правовій статистиці [5, с. 44].

Проте вчені пропонують і ширше розуміння латентної злочинності. Зокрема, А. І. Долгова стверджує: «До латентної частини злочинності належать приховані та приховувані злочини» [6, с. 135]. Тобто прихованими є та частина злочинів, про які зазначено вище, тобто про які не стало відомо правоохоронним органам, а приховуваними – ті злочини, які стали відомими правоохоронним органам, проте не відображені у статистиці. На практиці також трапляються випадки неправильної кваліфікації злочинів, наприклад, умисне або необережне (помилкове) внесення відомостей про вчинення грабежу, коли насправді в діяннях злочинця є всі ознаки об'єктивної сторони розбою.

Таким чином, латентною злочинністю слід визнати ту частину фактично вчинених злочинів, які через невиявлення або неповідомлення про них правоохоронним органам або ж про які стало відомо правоохоронним органам, з об'єктивних чи суб'єктивних причин не відображені в статистиці.

Міжнародний досвід вибіркового дослідження питань латентності свідчить, що менше половини жертв корисливих насильницьких злочинів повідомляють про кримінальні дії проти них правоохоронним органам.

Цікавим є твердження про залежність рівня латентної злочинності від показників розкриття злочинів. Дослідник Б. М. Головкін обґрунтовано зазначає, що звітування про успіхи роботи органів досудового розслідування безпосередньо залежить від показників розкриття розпочатих кримінальних проваджень та інших критеріїв оцінок, оскільки це змушує всю систему кримінальної юстиції «працювати» на показники.

Міжнародний статистичний огляд свідчить, що у країнах із розвинутою демократією, технічно оснащеним і високопрофесійним поліцейським апаратом рівень розкриття злочинів знаходиться в межах 20–45%. У Сполучених Штатах Америки за останні 25–30 років за індексними злочинами середній показник розкриття не перевищує 21–22 %, в Англії середній показник розкриття становить 35 %, у Німеччині – 45 %. Із цього приводу В. В. Лунєєв слушно зауважує, що частка розкритих

злочинів не може бути високою за умов належної реєстрації злочинів і суворого дотримання правоохоронними органами вимог законності та прав людини. Тому показники розкриття можуть бути кримінологічним індикатором стану штучного приховування злочинів від статистичного обліку [7, с. 81].

Ця проблема залишається актуальною в Україні, передусім для працівників органів досудового розслідування, оскільки показники результатів розслідування злочинів визначають їх кар'єрні перспективи й оплату праці, адже анонсованої відмови від показників діяльності не дотримано в роботі підрозділів поліції.

Спробуємо проаналізувати динаміку розкриття грабежів, розбоїв і вимагань за 2002–2016 рр. (див. табл.) на підставі статистичних даних Міністерства внутрішніх справ України та Генеральної прокуратури України [8; 9].

*Таблиця*

**Показники розкриття грабежів, розбоїв і вимагань  
на 2002–2016 рр.**

| <b>Злочин<br/>Рік</b> | <b>Грабежі</b> | <b>Розбої</b> | <b>Вимагання</b> | <b>Середнє<br/>значення</b> |
|-----------------------|----------------|---------------|------------------|-----------------------------|
| <b>2002</b>           | 74,6           | 92,9          | 92,5             | 86,7                        |
| <b>2003</b>           | 46,7           | 90,6          | 89,8             | 75,7                        |
| <b>2004</b>           | 46,6           | 98,8          | 92,4             | 79,3                        |
| <b>2005</b>           | 41,0           | 77,6          | 88,0             | 68,9                        |
| <b>2006</b>           | 49,1           | 80,6          | 92,7             | 74,1                        |
| <b>2007</b>           | 56,3           | 80,4          | 87,7             | 74,8                        |
| <b>2008</b>           | 60,7           | 81,6          | 88,8             | 77,0                        |
| <b>2009</b>           | 60,9           | 81,2          | 82,7             | 74,9                        |
| <b>2010</b>           | 54,4           | 80,9          | 86,0             | 73,8                        |
| <b>2011</b>           | 50,9           | 75,9          | 87,0             | 71,3                        |
| <b>2012</b>           | 51,9           | 74,6          | 80,7             | 69,1                        |
| <b>2013</b>           | 41,0           | 69,0          | 42,3             | 50,8                        |
| <b>2014</b>           | 37,2           | 46,5          | 40,6             | 41,4                        |
| <b>2015</b>           | 32,4           | 51,8          | 47,6             | 43,9                        |
| <b>2016</b>           | 24,6           | 47,9          | 30,1             | 34,2                        |

Динаміка розкриття корисливих насильницьких злочинів упродовж останніх 15 років є досить показовою. Цілком очевидно, що зниження показників розкриття досліджуваних злочинів протягом останніх років пов'язане із запровадженням 2013 р. Єдиного реєстру досудових розслідувань і зміною кримінального процесуального законодавства, зокрема положень щодо процедури початку кримінального провадження.

З огляду на зазначене, доходимо висновку, що реформування кримінального процесуального законодавства вже сьогодні зумовило зниження рівня латентної злочинності, зокрема штучної, яка може виникати в ситуаціях, коли вповноважені особи не облікують і не реєструють наявну інформацію про вчинений злочин.

### *Список використаних джерел*

1. Антонян Ю. М. Криминология. Избранные лекции / Ю. М. Антонян. – М. : Логос, 2004. – 448 с.
2. Зелинский А. Ф. Криминология : учеб. пособие. – Харьков : Рубикон, 2000. – 240 с.
3. Криминологія : навч. посіб. / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джу́жа. – Київ : Паливода А. В., 2006. – 264 с.
4. Аванесов Г. А. Криминология / Г. А. Аванесов. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – М. : Акад. МВД СССР, 1984. – 500 с.
5. Криминологія: Загальна та Особлива частини : підручник / [І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман, О. В. Лисодєд ; за ред. І. М. Даньшина]. – Харків : Право, 2003. – 352 с.
6. Криминология : учебник / под общ. ред. А. И. Долговой. – М. : НОРМА, 2001. – 784 с.
7. Головкін Б. М. Корислива насильницька злочинність в Україні: феномен, детермінація, запобігання : монографія / Б. М. Головкін. – Харків : Право, 2011. – 431 с.
8. Стан та структура злочинності в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mvs.gov.ua/>. – Назва з екрана.
9. Статистичні звіти про кримінальні правопорушення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/>. – Назва з екрана.